

ФРОНТИР

ОЛЬГА ТЕЛИПСЬКА

**ДЕ ТИ?
МІСТО, КРАЇНА**

ІСТОРІЇ УКРАЇНЦІВ,
ЯКІ ЧЕРЕЗ ВІЙНУ ВИМУШЕНІ БУЛИ
ШУКАТИ ПРИХИСТКУ ЗА КОРДОНОМ

Харків
«ФОЛІО»
2023

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

За тиждень до війни я вийшла на вулицю забирати Феню з садочка й подумала: *«Треба запам'ятати все навкруги. І цю стежку, і цей будинок поруч, і ці кав'ярні біля будинку. Що тут буде, коли почнеться війна?»*.

Навкруги був сніг. Вже понад місяць я знала, що буде війна. Це був такий дивний тиск в голові. Іноді велася на чужі думки про те, що не буде, трохи заспокоювалася, бо люди були розумні. А я ж необізнана у військових справах, тож могла помилятися.

Але я знала.

За кілька місяців після початку війни подруга сказала: *«Ти єдина, хто казав, що буде війна. Чому ми не слухали?»*.

Нічого. Я сама себе не слухала. Або слухала, але не вірила. Або вірила, але не могла усвідомити. І толку?

А фото за тиждень до війни. Якраз після тієї прощальної прогулянки.

В мене трапляються флешбеки. Чим далі, тим більше. Спогади, які забула.

Коли ми вийшли із дому о 5:45 24 лютого, прямуючи до метро, Феня майже спала. Вона дуже зраділа, коли я її сказала, що їдемо до моря. По дорозі (не до моря, звісно) я вирішила зайти до «АТБ», бо ані води, ані харчів з собою не взяли.

«АТБ» працював, і людей було небагато, всі спокійні та трохи розгублені. Феня нічого не запідозрила. Ми взяли все, що треба і, коли стояли на касі, вона почала співати. Прямо перед жіночкою-касиром, яка начебто впала в емоційний ступор і ніяк не реагувала. Феня щосили намагалася привернути її увагу. Марно.

Тоді охоронець поруч торкнувся плеча касира: *«Іро, дивись, яка гарна дівчинка нам з тобою співає»*. І усміхнувся, і Іра усміхнулась, і люди в черзі теж почали усміхатись.

Ніколи, клянуся, ніколи тепер не забуду цю усмішку, і що він насправді зробив.

Таких спогадів в мене багато, але не всі ще можу пригадати. Дуже рада, що вони повертаються.

Це спогади, однієї з героїнь цих інтерв'ю, — Анастасії Маніної з Харкова. Спогади про рідну домівку, про рідне місто, рідні вулиці, рідних людей, про... У кожного героя, героїні свої спогади, які допомагають, а часом заважають жити новим життям, там, за кордоном. Жити в статусі прохача тимчасового захисту... у Німеччині, Ірландії, Великобританії, Ізраїлі... по всьому світу...

Тепер життя кожного з них наповнюється новим досвідом, що в недалекому майбутньому стануть новими спогадами...

Чи стануть вони спогадами про які хочеться згадати, повернути, чи?.. На все свій час!

ДНІПРО — РАТІНГЕН (Німеччина)

Світлана ЧУМАКОВА

психолог

Тут панує уявна свобода. Свобода, що обмежена кліткою. Поки ти в цій клітці, як хом'ячок бігаєш, виконуєш те, що тобі кажуть, ти типу «вільний». Але... Якщо ти захочеш зробити крок вправо чи вліво, то все... На цьому уся свобода закінчується. Спочатку я думала, що це тільки мені так видається, а потім як почала більше розпитувати українців, навіть тих, хто живе тут не один рік, виявилось, я не самотня у своєму сприйнятті.

Об'єктивно, якщо подивитись на нинішню мою ситуацію, в мене все добре, але не все добре. Точніше, все взагалі не добре. Я втомилась і хочу додому. І водночас мені страшно повертатись у Дніпро. Я боюсь повернутись в той стан невідомості: прилетить — не прилетить, не хочу нового повторення, коли ми з доньками спали в коридорі... Не хочу того всього, і хочу додому... Страх повернення притуплюється тим, що я вже нічого не можу.

В Дніпрі ми не чули ні вибухів, ні сирен, біля нашого будинку вони взагалі не лунали, тільки в телефоні виби-вало повідомлення, що в місті тривога. Ми спали на під-лозі, в коридорі. Це так складно. Мое тіло благало мене закрити очі, але лютий страх за життя тримав мої очі широко розплющеними. В ці дні постійно думала про те: *«А, може, треба було поїхати звідси?»* Я читала чати, багато чатів з тими, хто вже не в Україні. Їхні повідом-лення було дуже складно читати. Я розуміла і розумію кожного. Намагалась відповісти собі на питання: *«Що робити? Як правильно? Мої ж найближчі люди нікуди не втекли, що ж робити мені? Як вирішити й відповісти собі на це складне питання...»*.

Мій виїзд був спонтанним. Було страшно, але я не їхала на пусте місце.

Я не збиралась нікуди їхати, але тут, в Німеччині, живе татова двоюрідна сестра, яка з перших днів війни почала писати: *«А, може, ти візьмеш дівчаток і ви при-їдете сюди, в Дюссельдорф?»*. Я категорично не хотіла їхати будь-куди, усіляко відмовлялась від пропозиції, але тітка почала діяти через мого тата: розповідаючи, як Німеччина допомагає, що тут є все, єдине, що від мене вимагається — це просто взяти і приїхати. Я все одно пручалась, але тут на «підмогу» рішенню прийшов мій страх. Знайома знайомої, яка працює у нашій облас-міністрації, розповіла, що є півтора дні для виїзду, бо почнеться те саме, що й у Харкові. На цьому моменті я здалася. Подзвонила татові і сказала: *«Я готова!»*. Вза-галі в мене відчуття, що це все відбувалось не зі мною, все було, як в кіно. І от зараз, коли розповідаю про це, я нічого не відчуваю. Я розумію, що ми просиділи на

вокзалі з дванадцятої дня до сьомої вечора, чекали на евакуаційний потяг, який міг приїхати будь-якої миті. Розумію, що почалась страшенна штовханина, ледь не задушили мою Варю, чоловік почав захищати нашу доньку від натовпу, а поліцейські почали витягати його з того натовпу. Розумію, що ми їхали в вагоні, де одночасно перебувало стільки людей, що важко збагнути, як така кількість могла поміститись в одному місці. Досі стоїть перед очима картина, коли потяг рушив, а у дітей починається істерика, бо на них з перону, у вікно потяга, дивиться їхній тато, махає рукою, потяг рушає, і всі плачуть. Приїхали до Львова, переночували у Жені, моєї подруги, наступного дня пішли на вокзал чекати на потяг до Польщі. На львівському вокзалі почався новий жах, людей дуже багато, усі стоять в підземеллі, що виводить на платформу, знову пекельна тиснява. Спочатку пускали людей з маленькими дітками, потім дозволили проходити з більш старшими. Вузкий простір, люди перелякані, у когось почалась істерика, хтось виривався без черги, Варя почала втрачати свідомість, а я не розуміла, що робити зі своєю дитиною, як їй допомогти в цьому натовпі... Це страшно. Прибув потяг, виявилось, він курсує не до Перемишля, як ми думали, а до Хелма. Сіли в нього. Людей знову дуже багато, сиділа я, в мене на руках Оля, моя старша донька, на Олі сиділа Варя, молодша донька. Замість чотирьох годин ми їхали десять, довго стояли на кордоні в Ягодині. Приїхали до Польщі, пройшли паспортний контроль, і тоді в мене сталась істерика, приємна така істерика. Як побачила, що волонтери кинулись нам допомагати, дітям давали іграшки, дорослим розповідали, де можна поїсти, видавали

сім-картки, тут же вставляли їх у телефони. Істерика сталась саме від такого людського, приємного ставлення до українців. Нас провели до потягу на Варшаву, все відбувалось під супроводом людини, яка все пояснювала, розсадила нас, дали водичку. Це було так тепло і з такою турботою, що важко дібрати слів, щоб описати вдячність тим усім людям. Далі наша дорога мала такий маршрут: з Варшави до Катовіце, з Катовіце літаком до Ейндговена (Голландія), саме там нас машиною зустрів чоловік тітки і повіз до Дюссельдорфа.

Три місяці ми прожили у родичів, вісім людей в трикімнатній квартирі, а в червні нам знайшли окреме житло в Ратінгені. Це невеличке містечко біля Дюссельдорфа. Тут ми зараз і живемо, ділимо простір з моєю двоюрідною сестрою.

Я готова їхати додому, хоч зараз. Так, є сильний страх повернення, плюс контракт на квартиру підписаний на рік. Та й це не головне, я просто розумію, що Німеччина — не та країна, в якій би я хотіла жити. Так, я усвідомлюю, що в даній ситуації багато хто б мені позаздрив, де-хто навіть побачив можливість тут залишитись надовго, хтось приїхав з чоловіком, і таких тут доволі багато, для когось — це шанс щось змінити у своєму житті, але — це не для мене, мені тут не комфортно. Я так не хочу. В мене у Дніпрі чоловік Діма, брат, тато, мама, я хочу до них, до свого дому, до свого життя.

За пів року життя в Німеччині я зрозуміла, що тут панує уявна свобода. Свобода, що обмежена кліткою. Поки ти в цій клітці, як хом'ячок бігаєш, виконуєш те, що тобі кажуть, ти типу “вільний”. Але... Якщо ти захочеш зробити крок вправо чи вліво, то все... На цьо-

му уся свобода закінчується. Спочатку я думала, що це тільки мені так видається, а потім як почала більше розпитувати українців, навіть тих, хто живе тут не один рік, виявилось, я не самотня у своєму сприйнятті.

«Ти повинна», «Ти зобов'язана», мене страшенно бісить. Я стільки років від таких установок тікала геть, щоб тут вони мене не просто наздогнали, а загнали в кут, з якого не знаю поки як вибратися. Мені моя внутрішня свобода, набагато важливіша, ніж те, що тут називають «треба!».

Варя довгий час не розмовляла з Дімою, своїм татом, просто не виходила з ним на зв'язок. *«Ти нас покинув, ти нас відправив, а сам з нами не поїхав»,* — слова, що говорила і навіть досі говорить моя молодша дочка. Вона дуже на нього ображається, це взагалі травма багатьох дітей, які вимушені були з мамами виїхати за кордон, полишивши вдома своїх батьків. Кілька місяців Варя постійно плакала, вона знає, що кожного вечора приходять татко і перед сном розповідає їй казку. А зараз він не приходить і не читає їй казку, бо тато у Дніпрі. У нас в сім'ї тато — це справді тато! Тато, з яким дуркують, який обцілює своїх доньок, читає їм казки, гуляє з ними, тато, який для них весь Всесвіт. І от коли чую на свою адресу: *«Ну, потерпи!»*, а особливо від тих, хто сидить тут зі своїми чоловіками... в мене здають нерви. А ще *«люблю»* коли кидають: *«А що тобі не подобається? Вчи мову, адаптуйся! Тут прекрасна країна, живи тут!»*. Я нічого не маю проти цієї країни, просто вона

не моя, і просто я хочу додому. Оте постійне «*Ти повинна*», «*Ти зобов'язана*» мене страшенно бісить. Я стільки років від таких установок тікала геть, щоб тут вони мене не просто наздогнали, а загнали в кут, з якого не знаю поки як вибратися. Мені моя внутрішня свобода набагато важливіша ніж те, що тут називають «треба!».

Навіть зі своїми родичами, які живуть тут багато років, ми спілкуємось різними мовами. Часом від тітки можу почути: «*Для тебе Німеччина стільки всього зробила, а ти така невдячна. Ти ж коли йдеш в магазин, то повинна заплатити за продукти, так і Німеччина дала тобі прихисток, виплачує тобі допомогу, і ти ЗОБОВ'ЯЗАНА йти на курси і т. д.*». Тут дуже багато «ТИ ПОВИННА». Мені ніхто не казав про те, що я тут маю вивчати німецьку мову, що мої діти повинні ходити в місцеву школу. За німецькими законами діти, яким виповнилось шість років, не мають права не ходити в школу, навіть попри те, що мої діти дистанційно навчаються в українській школі. Якщо вони перебувають тут, то вони зобов'язані ходити до школи саме тут. Я навіть не маю права у своєму Instagram написати про те, що працюю з клієнтами, скільки коштують мої послуги, бо це — протизаконно. Мій статус не дозволяє мені працювати таким чином, або ж, в разі чого, я маю сплачувати податки. Більше того, якщо про це дізнаються німці, вони з легкістю можуть настукати на мене. Я не проти правил, я сама знаю, що це таке і як дотримуватись правил, я за правила, але відчуття, що всі ті правила просто перекреслюються тим самим «ТИ ПОВИННА». Я тут переконалась, що таких, як українці, які настільки люблять свою свободу, волю, таких більше ніде немає

у світі. Саме в Німеччині зрозуміла, що моя внутрішня свобода в рази більша за уявну безпеку.

Цікаво, що люди, з якими тут перетинаюся, які вже роками тут живуть, вони тільки те й роблять, що «ахають» цю країну: розповідають, як їм тут не подобається, те їм не так і те, але при тому вони нікуди звідси не їдуть. Та навіть мої родичі, які нас сюди покликали, тітка з дядьком, вони взимку були у Львові, і враження у них фантастичні: *«Боже, приїхали ми до Львова, а там розкішна квартира 30 євро на добу, так дешево... Таксі... нам навіть було соромно платити таку суму за поїздку, і ми платили по подвійному тарифу. Ми в ресторан сходили і заплатили 30 євро, а тут ми б виклали усі 300 євро».*

Ми оформили тимчасовий захист, як тут кажуть «24 параграф». В рамках цього статусу я маю відвідувати курси німецької мови, ходила до соціальної служби на співбесіду. Мене запитували про плани на майбутнє в Німеччині, чи збираюся я тут залишатись, а в подальшому працювати? Я чесно їм сказала: *«Я мама з двома дітьми, вдома в мене чоловік, батьки і все моє життя. В моїй країні війна, і я сюди приїхала не від того, що мені хотілось, а так потрібно було задля захисту моїх дітей. Як я вам можу сказати про свої плани на майбутнє?».* Вони сказали, що попри все те мені потрібно відвідувати інтеграційні курси, це, до речі, правило не лише для біженців з України, це для усіх, хто сюди приїздить.

Хочеш не хочеш, а в повітрі витає щось схоже на почуття провини, яке ми наче повинні відчувати, бо Німеччина нами опікується. Чую часом: *«Ми платимо податки, а тепер ви сюди приїхали, і вони повинні йти на ваше утримання».* Був дуже неприємний інцидент

в стоматолога, почула від неї: *«Ну що, ваша квартира ще ціла?»*, вона виявилась росіянкою, яка багато років живе у Німеччині. Навіть моя тітка, яка справді щиро поривалась нам допомогти, вже втомилась від нас. І це нормально, війна в Україні надовго, і ми нікому зрештою не потрібні, бо у кожного своє життя, свої плани. Ще цікавий нюанс про Німеччину, почула одного разу: *«Якщо в тебе є амбіції, то це не про Німеччину. Тут стабільне, розмірене життя, і це потрібно прийняти!»*. Це мені відгукнулось в контексті моїх спостережень за устроєм тутешнього життя. В них все сплановане заздалегідь. Вони чітко знають, скільки мають годин відпрацювати, ні годинию менше, ні годинию більше. Це простежується навіть в дрібницях. От, наприклад, магазини тут працюють з восьмої до восьмої, неділя — вихідний. В цей день все закрито, не встиг купити — твої проблеми... Ми ж звикли до іншого, в нас знайти цілодобовий магазин в райончику найлегше, що тільки може бути.

Спорт для дітей тут не розвинений зовсім, а я маю з чим порівняти, моя старша донька, Оля, займалась в Дніпрі професійно чирлідінгом. Виявилось, що тут чирлідінг щось дуже диковинне, ну, як? Він є, але порівняно з рівнем в Україні, тут — це дитячий садочок. Шукали танці, знайшли, але все, що могли запропонувати — це одне заняття на тиждень, або ж годину, а Оля звикла до іншого навантаження: шість разів на тиждень інтенсивних тренувань. І коли наш тренер повернулась у Дніпро, та й запропонувала три рази на тиждень проводити заняття онлайн, моя дитина розквітла на очах, очі засяяли.

ЗМІСТ

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ	3
ДНІПРО — РАТІНГЕН (НІМЕЧЧИНА)	5
Світлана Чумакова	
ХАРКІВ — КІНГСТОН-АПОН-ГАЛЛ (ВЕЛИКОБРИТАНІЯ, ГРАФСТВО СХІДНИЙ ЙОРКШИР)	19
Анастасія Маніна	
БІЛГОРОД-ДНІСТРОВСЬКИЙ — БАКЕУ (РУМУНІЯ) ...	34
Олена КІКОТЬ	
УКРАЇНА — ІЗРАЇЛЬ	44
Анна	
ХЕРСОН — ПОТСДАМ (НІМЕЧЧИНА)	52
Андрій Май	
МИКОЛАЇВ — ДАРГУН (НІМЕЧЧИНА)	77
Оксана Бігун	
ХОРОШІВ (ЖИТОМИРСЬКА ОБЛАСТЬ) — ВОРРЕНПОЙНТ (WARRENPOINT, ГРАФСТВО ДАУН, ПІВНІЧНА ІРЛАНДІЯ)	91
Дар'я Яковенко	
МАРІУПОЛЬ — ВІЛЬНЮС (ЛИТВА)	99
Марія Кундякова	

ХАРКІВ — ТОМАРЕС (ІСПАНІЯ) — СЕН-ЖУНЬЯН (ФРАНЦІЯ)	130
Анна Меженіна	
КИЇВ — ДЮССЕЛЬДОРФ (НІМЕЧЧИНА)	145
Євгенія Станішевська	
КИЇВ — БЕРРІ (ГРАФСТВО СІМКО ПРОВІНЦІЯ ОНТАРІО, КАНАДА)	155
Катерина Гордійчук	
МИКОЛАЇВ — СЕЛО В ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЧАСТИНІ ФРАНЦІЇ	169
Олена	
ХАРКІВ — ВІДЕНЬ (АВСТРІЯ)	194
Наталія Дяденко	